

Kulturális-közéleti havilap, harminckilencedik évfolyam

2013 augusztus Tanulmány

Nemes Gábor: Putyin Oroszországa

A Bábjátékos birodalma

„Velünk az a probléma, hogy pont úgy nézünk ki, mint ti, európaiak – ha feketék, sárgák vagy zöldek lennének, akkor könnyebben tudomásul venné a világ, hogy ez egy egészen más politikai kultúra, más mentalitás. Nálunk az Aranyhorda és Bizánc tradíciója sokkal erősebb, mint a felvilágosodásé” – ezt egy elkeseredett ellenzéki ismerősöm mondta, amikor az orosz politika rejtelméről és ezen belül Vlagyimir Putyin megingathatatlan látszó hatalmáról faggattam. Ennek a kifakadásnak semmi köze sincs az *„Oroszországot nem lehet megérteni, Oroszországban hinni kell”*-típusú misztikához. Mindössze annyit jelent, hogy az európai fősodortól alaposan eltérő múlt, a mához vezető út nagyon erősen meghatározza a putyini Oroszországot.

Első látásra ez nem is olyan magától értetődő, hiszen a felszínen egy civilizált, a demokrácia (külső) jegyeit magán viselő, fejlett piacgazdasággal találkozik az Oroszországba látogató. Moszkva igazi világváros az elképesztő gazdagság és a viszonylag gyors fejlődés megannyi jelével: felhőkarcolókkal, csillogó-villogó üzletekkel, rengeteg luxusautóval, reménytelen dugókkal, hihetetlen áru- és kulturális kínálattal. Még a válságot követő években produkált évi négy-öt százalékos növekedésével sem kell szégyenkeznie. Van aztán kétkamarás parlament, vannak pártok, választások, választási bizottság, alkotmánybíróság, vannak még mindig szabad újságok és egy igen sikeres szabad kereskedelmi rádió is. Csak éppen az egész lényegében szimulált, Potemkin-demokrácia. A hatalom gyakorlatilag leválthatatlan, a hatalmon lévők érinthetetlenek, a törvény előtti egyenlőség és a jogbiztonság fikció. A sajtószabadság pedig jól körülhatárolt szigetekre húzódott vissza. Ami számít, amit a társadalom nagy tömegei fogyasztanak, vagy tudomásul vesznek, az egy kézivezérelt, tekintélyelvű rendszer propagandája, és nagyon erősen magán hordozza a múlt jegyeit. *„A televízióban egyetlen pártról mesélnek, amely egyetlen emberből áll – éppen úgy, mint a régi rossz időkben. Az országnak bábparlamentje, báb bírósági rendszere és bábsajtója van. És az egész bábszínházat egy mindenki által ismert bábjátékos irányítja”* – mondja az egyik legsikeresebb és legismertebb orosz író, Borisz Akunyin.

Ez a Bábjátékos – Putyin. Ő határozza meg – a „polittechnológusok” által kidolgozott hatalmi mechanizmusok segítségével –, hogy milyen irányba haladjon az ország, főként pedig, hogy kik álljanak a kulcsfontosságú posztokon. Mégpedig nemcsak a közigazgatás és az államhatalom csúcsán, hanem az elvileg független szervezetek, az országos választási bizottság, a bíróságok, az ügyészség, a legfontosabb médiumok, a tömegszervezetek, sőt a szakmai szervezetek élén is. Sztálin híres mondása – „a káderek döntenek el mindent” – ma is érvényes Oroszországban. Annak ellenére, hogy léteznek oligarchák, léteznek erős érdekérvényesítő képességgel rendelkező nemzeti elitek, sőt helyi nemzeti vezetők is. De csak mint egy hűbéri rendszerben, és persze garanciákat nyújtó Magna Charta nélkül. Ha az uralkodó felvilágosult,

és éppen jókedvében van, akkor viszonylagos mozgásteret is szerezhetnek maguknak, ha nem, akkor ráfáztak.

Persze nehéz belátni az orosz hatalom sáncai mögé – lehet, hogy Putyin úgy egyeduralgoló, hogy közben lényegében egy testületet vagy egy csoportot személyesít meg. Ám amióta a pártállam megszűnt, és kiépült az elnöki – Putyin meghatározásával a „szuverén” – demokrácia, minden egy kézben fut össze. Még a kollektív vezetésnek a szocialista időkben intézményesült szerkezete, például a mégiscsak rendszeresen összeülő és döntéseket hozó politikai bizottság sem létezik. A döntések meghozataláról most semmifajta átlátható információ nincs. Ez a titkosszolgálatok, a titkos hadműveletek és egyéb „speciális operációk” világa. Talán leginkább a maffia függési és erőviszonyaira hasonlít: létezik egy viselkedési norma, egy értékrend, amelyet a tagok közül mindenki betart, de ennek a joghoz vagy az állampolgárok számára érvényes játékszabályokhoz, törvényekhez, egyáltalán, a külvilághoz semmi köze. Ugyanakkor figyelemre méltó, hogy a Kreml falai milyen jól szigetelnek: az igazi hatalmi centrum, vagyis Putyin döntései majdnem mindig váratlanul, meglepetésszerűen jöttek.

Az oroszországi centralizált erőterben nincs a nyugati demokráciákban megszokott intézményesített érdek- és koncepcióegyeztetés, sőt érdemi politikai vita sincs. E helyett külön erre a célra tartott és megkülönböztetett fontosságúvá vált „politotechnológusok” dolgozzák ki a konkrét lépéseket. Már az elnevezésük is mutatja, hogy a politika Putyin vagy az orosz elit számára elsősorban technikai kérdés, vagyis manipuláció kérdése. Nem politikai harcot kell vívni, nem a számba jöhető vetélytársakétól különböző társadalmi, gazdasági elképzelésekhez kell a hatalom letéteményesét, a népet megnyerni, hanem konkrét lépésekkel kell reagálni a hirtelen megjelenő kihívásokra, és mindenekelőtt olyan viszonyokat, játékszabályokat kell kialakítani, amelyek biztosítják a hatalom stabilitását és a rendszer többé-kevésbé zökkenőmentes működését. Ami persze – és ezt már a cárok is megtapasztalhatták – egy ekkora országban fikció. A központ ugyan bármikor bárkit le tud váltani, vagy ki tud nevezni bármilyen posztra Oroszország bármely részében, de ezzel aztán ki is merül hatalma és tudománya.

A világ területileg legnagyobb államát a számítógépek korszakában is éppolyan nehéz egy kremlbeli dolgozószobából vezérelni, mint néhány száz évvel ezelőtt, amikor még postakocsik és cári futárok vitték az utasításokat. Ráadásul a maradék Orosz Birodalom még így, alaposan megcsonkítottan is soknemzetiségű, vegyes kultúrájú ország, amelynek egyre komolyabban szembe kell néznie a világméretű iszlám mozgalmak helyi lerakatainak megerősödésével és radikalizálódásával. Legalább két magyarországnyi mohamedán „öslakos” él Oroszországban, ehhez jön egy majdnem tízmilliós mohamedán vendégmunkás-migráns tömeg. Közben még mindig nincs rendesen összekötve a hatalmas ország európai és ázsiai része – példának okáért még mindig nem lehet csak úgy autóval elindulni keletre, Szibériába. Bár többször hivatalosan is felavatták, továbbra sincs rendes, télen-nyáron járható kelet–nyugati betonút. A Távol-Keleten pedig egyre többen veszik észre, hogy ők nemcsak földrajzilag, hanem gazdaságilag is közelebb vannak Kínához, Japánhoz és Dél-Koreához, mint Moszkvához. Az orosz központtól nem nagyon kapnak, sőt már nem is nagyon várnak semmit, miközben a mellettük rohamtempóban fejlődő ázsiai kis és nagy tigrisek vonzó alternatívát és értelmes együttműködést kínálnak. Habarovszkából még a repülőjegy is olcsóbb Pekingbe, mint Moszkvába. A központ érzékeli ugyan a veszélyt, a Moszkvától távoli peremvidékekre gyakorolt külső szívóhatást, de általában csak a tiltás és a fegyelmezés jut eszébe, ha túl erősnek érzi a centrifugális erőket.

Míg a Szovjetunió egységes gazdasági térségben gondolkodott, és igyekezett – néha a gazdasági racionalitást is háttérbe szorítva – összekapcsolni, műszakilag-gazdaságilag egymáshoz láncolni az egymástól távoli köztársaságokat, területeket, addig a mai

Oroszországnak nincs igazi kohéziós programja. A politika szinte kizárólag konkrét problémák megoldására koncentrál, vagyis lényegében csak a lyukakat igyekszik betömni. Közben pedig az ország lakossága évente majdnem egymillió fővel csökken, egész térségek szegényednek és néptelenednek el. Ezt a tendenciát nem ellensúlyozza, sőt a belső feszültséget inkább növeli, hogy Moszkva és néhány központi körzet viszont megállíthatatlanul burjánzik. Nemcsak a leszakadó keleti térségeket elhagyó oroszok, hanem a külföldi – többségükben közép-ázsiai – vendégmunkások is ide igyekeznek.

A mai orosz vezetés stratégiáját nem botcsinálta ideológusok, hanem a hatalom profi technikusai, pontosabban *egyetlen* igazi profi dolgozza ki: az immár 49 éves Vlagyiszlav Szurkov, a rendszer szürke eminenciása és egykori politikai csodagyereke, aki mindig a háttérben marad, akár éppen az elnöki apparátus helyettes vezetőjeként, akár miniszterelnök-helyettesként dolgozik. Másfél évtizede szövögeti az orosz hatalom hálóját, gyakorlatilag nincs olyan párt vagy szervezet, amelyet ne ő „talált volna ki” – csakúgy mint magát az orosz „irányított demokráciát”. Konsztantyin Remcsukov, a Nyezaviszimaja Gazeta főszerkesztője így jellemezte: *„Szurkov a megalkotója Oroszország mai politikai konstrukciójának. Ő az ország egyes számú polittechnológusa, és lényegében ő dolgozta ki azt a rendszert, amelyben a Kreml ellenőrzése alá vonta a médiát. Ilyen államilag irányított és ilyen fegyelmezett televíziós csatornákat 2001–*

2002-ben el sem tudtunk volna képzelni. Úgy tűnt, hogy ez képtelenség, az akkori információs szabadságot már nem lehet megfojtani. Ő meg tudta csinálni. Még hozzá úgy, hogy közben Putyin népszerűsége ne csökkenjen. Sőt ez a népszerűség több mint egy évtizedig töretlen volt – ez példátlan. Persze a két dolog: a médiahatalom és a népszerűség összefügg. Hiszen az egyoldalúan tájékoztatott embereknek torzított képük lesz a politikusokról. De Szurkov nemcsak a sajtót, hanem a dumát és a szövetségi tanácsot is lenullázta – miközben a lakosság nem is ismeri őt.”

Vezér szünetik

Oroszországban a regnáló hatalmat demokratikusan még sohasem váltották le. Mihail Gorbacsov és maga a Szovjetunió is úgy tűnt el, hogy erről a népet nem kérdezték meg, illetve amikor megkérdezték, akkor egy megreformált szövetségi állam további fennállása mellett tette le a garast. Borisz Jelcin pedig már elnök volt, amikor először megmérettette magát, másodszor pedig, 1996-ban nyilvánvalóan csalással (és az oligarchák elképesztően erős, hatékony támogatásával) győzött. Ez lehetett volna az első és egyetlen alkalom, amikor egy hatalmon lévő politikus, sőt politikai rendszer demokratikus választások útján megbukik Oroszországban (igaz, ennek következtében a kommunisták és ezzel a múlt jött volna vissza), de ez a kísérlet kudarcba fulladt. És az oroszok tudomásul vették, hogy ennek így kell lennie. Az orosz demokrácia és az orosz demokraták történetéhez emellett az is hozzátartozik, hogy utóbbiak 1993-ban elfogadták és teljesen rendben lévőnek tartották, amikor Jelcin elnök megostromolta és tankokkal szétlővette a Fehér Házat, tehát az akkori dumát, így oldva meg a kommunisták által uralt törvényhozás és a demokraták által támogatott elnök hatalmi konfliktusát. A demokratikus, nyugatos ellenzék hiába próbál utólag azzal érvelni, hogy a legálisan megválasztott törvényhozás erőszakos elfoglalásával és szétkergetésével polgárháborút kívánt megakadályozni, mégsem tudja lemosni magáról, hogy amikor a hatalom elvesztése fenyegetett, bizony ő is erőszakhoz folyamodott, és nem ragaszkodott a fennkölt demokratikus elvek és játékszabályok betartásához.

Putyint 1999-ben – az addigra már teljesen amortizálódott – Jelcin elnök nevezte ki mindenki

számára váratlanul miniszterelnökké és utódjává. Sőt azt a szívességet is megtette neki, hogy még hivatali idejének lejárta előtt lemondott, így a korábban a nagypolitikában nem szereplő, lényegében ismeretlen Putyin választások nélkül átvehette az ország irányítását, és már elnökként vágott neki első elnökválasztásának. Ám hirtelen felbukkanása nem volt véletlen: Putyint az országot akkoriban kezében tartó néhány oligarcha, elsősorban a később emigrációba kényszerülő 2013 márciusában tisztázatlan körülmények között angliai házában meghalt Borisz Berezovszkij „találta ki” – mert maguk is úgy érezték, hogy az eredeti tőkefelhalmozás viharos évei után némi nyugalomra, rendre, biztonságra van szükség. Egy ilyen feladatra Putyin KGB-s múltja jó ajánlólevélnek tűnt. Aztán kiderült, hogy nem tudják zsebből irányítani, sőt Putyin kiszorítja őket a politikai hatalomból. Az orosz társadalom, benne a középosztály, ezt meglepődéssel és határozott kárörömmel nézte – Vlagyimir Vlagyimirovics sokáig bírta és talán még ma is bírja támogatásukat. A gazdagodáshoz, a viszonylag nyugodt lébecoláshoz a Putyin nyújtotta rendszer nagyjából meg is felelt a középosztálynak, amely egyre inkább nyugati életstílust és nyugati életszínvonalat ért el – nyugati demokrácia és jogbiztonság nélkül. Jelenleg éppen ez a szövetség bomlik szét, de anélkül, hogy a helyén valamilyen komolyan vehető politikai és társadalmi alternatíva kibontakozna. (Az, hogy „Putyin takarodj!”, nem elég. És az sem, hogy „Elcsaltátok a választást!”. Eddig ugyanis nagyjából mindenki ezt tette, azok is, akik most felháborodottan tiltakoznak.)

Putyin „személyi kultusza” lényegesen különbözik a korábbi politikai vezérek, cárok, pártfőtitkárok körüli propagandától.

A szovjet korszak vezetőiről nagy intellektuális teljesítményeket terjesztettek buzgó propagandistáik. Brezsnyev például irodalmi díjakat is kapott háborús visszaemlékezéseiért, amelyek egyúttal hadvezéri nagyságát és személyes hősiességét is bizonyították. A többi főtitkár is olimposzi magasságokban lebegett a köznép feje felett. A közvetlen és sokat beszélő, sokat kommunikáló Gorbacsov szakított ugyan ezzel a gyakorlattal, de ő a mai oroszok szemében éppen a kudarc, a birodalom bomlásának embere. Jelcint az új Oroszország első elnökét pedig egy idő után nehéz volt komolyan venni: bárhogyan ítélik is meg politikai teljesítményét, alkoholizmusa és ezzel összefüggésben néha komolytalan fellépése, vagy éppen fel nem lépése (amikor teljesen részegen képtelen volt kijönni Reykjavíkban a repülőgépéből), még a sok mindenhez szokott oroszokból is némi szégyenérzést váltott ki. Ilyen előd után jött a snájdig és ügyesen beszélő KGB-tiszt, akit már csak a szakmája miatt is mindenki vérprofinak tartott.

Kezdetben ő volt a szolid, megbízható, kicsit szigorú, de a törvényeket betartó és betartató, az állam hatékony működését garantáló új fiú. Aki rendet teremtett a szétszúllott országban, gatyába rázta az oligarchákat, és főként pontosan fizette a béreket és a nyugdíjakat. Aztán, ahogyan személyes hatalmát egyre jobban kiépítette és megszabadult a jelcini „családtól”, fokozatosan megszabadult a demokratikus vívmányoktól is. Méghozzá úgy, hogy formailag szigorúan tartotta magát az alkotmányhoz és a szabályokhoz. Közben a profi politikus, a tekintélyes személyiség arcképe piárszempontokból igen fontos vonásokkal egészült ki: ma már Putyin egyértelműen celebnek, médiasztárnak minősül, és stábja tudatosan felépítette az odamondogató, kicsit csibész, főként pedig nagyon macsó vezető Oroszországban roppant hatékonynak bizonyuló imázsát. Alapszabály, hogy a főnöknek mindig igaza van, és sohasem hátrálhat meg: Putyin nem dönt ugyan elhamarkodottan, sőt inkább halogató típus, aki tolja maga előtt a problémákat, ha lehet, megvárja, míg esetleg maguktól is megoldódnak. Ám ha egyszer döntött, akkor sohasem módosítja a döntést, sohasem enged az ellenállásnak. Ezt az ő világában a gyengeség jeleként értékelik, a kompromisszumok is csak akkor elfogadhatók, ha saját, önálló döntésének tudja beállítani őket. Viszont embereit tűzzel-vassal megvédi, a hűséget megjutalmazza, nála mindenki tudhatja, hogy mire számíthat.

Putyin hatalmi stratégiája meglehetősen céltudatos: minden kudarcából azt a következtetést vont le, hogy még jobban kell központosítani a hatalmat, és ezzel párhuzamosan leválthatatlanná tenni saját magát.

A Kurszk atom-tengeralattjáró önmagában is imázsromboló katasztrófa után, amikor ráadásul a tévében politikusként elég csúnyán lezerepelt, egyszerűen bekebelezte a róla nem túl hízelgő képet mutató televíziót, felszámolta az egyik legerősebb oligarcha, Vlagyimir Guszinszkij médiabirodalmát. A módszer már akkor is eléggé brutális volt: az oligarchát letartóztatta, majd amikor az szorult helyzetében a fogházban lemondott a legfontosabb médiumokról, szabad elvonulást biztosított neki. Két év múlva ugyanez megismétlődött: amikor csecsen terroristák túsul ejtették a Dubrovka színház közönségét, majd a túsok pancser kiszabadítása tragédiába torkollott. Putyin nem vállalta magára a felelősséget a kudarcért, ellenben azonnal kisajátította a drámát élőben közvetítő, az egyetlen Kremltől független televíziót, az ntv-t. A beszláni iskola túsainak 300 gyerek életét követelő kiszabadítása után ismét a sajtó és a média további megregulázása, ennek keretében az Izvesztyija főszerkesztőjének leváltása következett. De a legfontosabb: Putyin a sokkot kihasználva megszüntette a kormányzók közvetlen választását, azóta gyakorlatilag az elnök nevezi ki a kormányzóságok és a tagköztársaságok vezetőit.

A módszer tehát viszonylag egyszerű: egy-egy kudarac vagy katasztrófa után nem tart önvizsgálatot, nem a tanulságokat, netán saját felelősségét kutatja, hanem szigorú vezérként népe elé áll, és kemény intézkedéseket jelent be. Hogy aztán ezeknek az intézkedéseknek a katasztrófák megelőzéséhez semmi közük sincs, afölött már elsiklik a publikum. A lényeg a brutalitás, a keménység, a határozottság, az erő demonstrálása, majd a hatalom koncentrációja. A magát megtámadottnak érző nemzet összezárja sorait vezetője mögött.

A hazafias érzelmekre, birodalmi nosztalgiákra, történelmi nagyságra apelláló rendszer kiépítésével párhuzamosan Putyin szép lassan kiszorította a parlamentből a valóban ellenzéki pártokat, később a független képviselőket is, majd minden szinten szívósan kiépítette a nehezen definiálható, de minden orosz számára érthető és kézzelfogható „*vertikál*”-t, a hatalmi függés és a központból induló parancsok rendszerét. Ehhez szükség volt a parlamenti szavazógépezet létrehozására, majd az adott helyzetre szabott törvényekre és jogi, adminisztratív trükkökre is, de végső soron ma már a hatalom, a hatóság megbízhatóan érvényt tud szerezni minden fontosabb felsőbb elvárásnak – vagyis helyreállt az Orosz Birodalom ezeréves rendje. Más kérdés, hogy ez mennyire hatékony – és azt sem árt észben tartani, hogy az Orosz Birodalom hogyan végezte.

Putyin mint politikus és mint személyiség lényegében megfelel az orosz publikum elvárásainak – alighanem teljesen szabad választásokon is győzne. Bár az ilyen feltételezésekkel mindig csínjában kell bánni: a teljesen szabad választás azt jelenti, hogy mindenkinek azonosak az esélyei, azonos anyagi és szervezeti lehetőségekkel indul, teljesen szabad a média is. Ezeknek a játékszabályoknak az alkalmazása viszont ellentmondana Putyin mai imázsának – ha ő részt venne egy ilyen politikai és választási harcban, belemártózna egy ilyen küzdelembe, már nem lenne a nemzet megkérdőjelezhetetlen vezetője, csak egy a vetélkedők közül. És nyílt vitában ma már egyre kevesebb tényleges sikert tudna felmutatni. Végül is, ha megnézzük, mi az, ami Putyin alatt igazi eredmény és igazi pozitívum volt, akkor lényegében oda jutunk, hogy nőtt az olajár – így elődjével ellentétben mindig ki tudta fizetni, sőt emelni tudta a nyugdíjakat, béreket, vagyis a hatalmas olaj- és gázbevételekből jutott a lakosságnak is. Amikor Putyin hatalomra került, tehát 1999-ben, Oroszország bevételei az olaj- és gázexportból alig 31 milliárd dollárt tettek ki, 2011-ben már a tizenegyszeresét: 346 milliárd dollárt. Jelcin, pláne Gorbacsov idejének olajáraival a putyini Oroszország pont úgy gazdasági csődbe és káoszba zuhant volna, mint a Szovjetunió.

A stabilitás megőrzéséhez az olajár mellett az is hozzájárult, hogy miközben a Jelcini „családot” kiszorította a hatalmi pozíciókból, nem zavarta el teljesen a Jelcin idején feljött liberális gazdasági szakértőgárdát. A pénzügyekbe például Putyin nem próbált maga beleszólni, és sarlatánokat sem engedett a fontosabb fiskális döntések közelébe – ez a terület végig a liberális csapatból itt ragadt Alekszej Kudrin pénzügyminiszter kezében maradt, aki keményen visszavert mindenfajta populista pénzköltési kísérletet, amiért aztán az igazi putyinisták hevesen, de teljesen eredménytelenül támadták. Kudrin nem adta át a kasszakulcsot, és amikor a Medvegyev-korszak végén lemondott, hasonló gazdaságfilozófiai elveket valló helyettese vette át a posztot. Az már más kérdés, hogy a pénzügyi stabilitás egy hosszú távon életképtelen, szinte gyarmati gazdasági struktúrát konzervált. A kedvező külső feltételek ellenére Putyin elszalasztotta a lehetőséget az ország modernizálására.

Néhány – a diktátorokra néha jellemző és személyes gyűlöletből fakadó – túlzástól eltekintve (mert azért személyes ellenfele, a Jukosz olajcégtől megfosztott oligarcha, Mihail Hodorkovszkij immár kilenc éve börtönben ül), Putyin nem alkalmaz a szükségesnél, az orosz tradíciókban megengedettnél több erőszakot, igyekszik fenntartani a demokrácia látszatát és formai kereteit. Vagyis elég pontosan felméri, hogy az adott körülmények között mekkora autokratikus elnyomásra, leplezetlen erődemonstrációra van szükség ahhoz, hogy hatalma száz százalékosan biztosítva legyen. De ezen túl nem megy – viszonylag gazdaságosan él szinte korlátlan lehetőségeivel, saját rendszere elé önkéntes korlátokat állít, és például az alkotmányt saját maga nem módosította – az elnökség idejének meghosszabbítását is Medvegyevre bízta. Ezt azért fontos megjegyezni, mert az ország méreteinél, nagyhatalmi státuszánál és a világ gazdaság számára fontos szénhidrogénvagyonánál fogva a külső korlátok jelentősége viszonylag kicsi, a magányos óriás Oroszország egész jól elvan akkor is, ha a Nyugat éppen haragszik rá.

A Medvegyev-intermezzo

A kremlinológusok – egészen a legutóbbi elnökválasztásokig, pontosabban Medvegyev önkéntes visszalépéséig – sokat vitatkoztak azon, hogy a 2008 és 2012 között regnáló Medvegyev valóban liberálisabb politikát, reformokat szeretett volna-e, vagy csupán eljátszotta ezt a szerepet, és valójában teljes mértékben Putyin bábja volt. Ám a politikában a szándék és a lélek megannyi rezdülése nem igazán fontos. Ami számít, azok a tények. Ezeknek persze része Medvegyev liberálisabb retorikája is, mert mutatja, hogy erre volt és van igény országon belül és főleg kívül. De Medvegyev sohasem élt elvileg szinte korlátlan elnöki hatalmával, nem épített ki saját hatalmi bázist, nem nyúlt Putyin fontos embereihez – főként pedig végig meghagyta elődjét-utódját az egyenrangú „társuralkodói” szerepben. Lojalitása, személyes hűsége Putyin iránt soha nem kérdőjeleződött meg. Legfeljebb találgatni lehet, hogy ez a hűség valójában miből táplálkozott, vagy milyen biztosítékok voltak mentora kezében. Ami viszont mindenképpen egyértelmű: Medvegyev nem rendelkezett megfelelő tekintéllyel és befolyással a szilovikok, a mindenfajta titkos és kevésbé titkos szolgálatok erős emberei között. Ezt az új államalkotó mandarinréteget mindig is Putyin képviselte. Sőt ezeknek a szemszögéből Medvegyev kicsit gyanús, kicsit liberális, mindenképpen „rendszeridegen” volt.

Már bemutatkozása is meghökkentette az oroszokat. Első hazai sajtóinterjúját az egyetlen igazán ellenzéki orosz újságnak, a Novaja Gazetának adta. Ez az a lap, amelynek az évek során már öt munkatársát meggyilkolták, köztük a híres oknyomozó újságíró, Anna Politkovskaját. Putyinnak eszébe sem jutott volna, hogy szóba álljon egy ilyen kollektívával, amely ráadásul az interjú során feltett egy csomó kínos kérdést is – például a hosszú börtönbüntetését töltő egykori leggazdagabb orosz oligarcha, Hodorkovszkij akkor folyt

második peréről, vagy az emberi jogi szervezetek máshol soha meg nem hallgatott panaszairól. Dmitrij Muratov főszerkesztő kifejezetten pozitívnak minősítette a szokatlan interjú létrejöttének tényét, és elismeréssel beszélt Medvegyev debattóri képességeiről. Főként pedig úgy értékelte: az elnök párbeszédre törekszik a politikai tevékenység lehetőségétől gyakorlatilag megfosztott másként gondolkodókkal. Ez az imázs – bizonyos fokig – végig megmaradt, függetlenül attól, hogy a beígért párbeszéd gyakorlatilag kimerült abban, hogy Medvegyev mindent meghallgatott és sok mindent megígért. Erről hivatali ciklusa alatt soha nem szokott le, rendszeresen rendkívül haladó gondolatokat hangoztatott. Aki csak hallgatta őt, az Oroszország nagy megreformálójának tarthatta.

„Amikor minden utasítás egy központból, a Kremlből jön, az azt bizonyítja, hogy a rendszer nem életképes. Ezen változtatni kell” – jelentette ki Medvegyev rögtön az elején, majd többször is a putyini Oroszországtól alapvetően különböző modellt vázolt fel. Nemcsak a nyersanyagexportra épülő primitív gazdaságot akarta modernizálni, hanem úgy vélte: Oroszországot új civilizációs szintre kell emelni. *„Történelmünkben ez lesz az első modernizáció, amely a demokrácia értékein és intézményein alapul. Egy archaikus társadalom helyett, amelyben a vezérek gondolkodnak és döntenek mindenki helyett, az okos, szabad és felelősségteljes emberek társadalmává kell válnunk”* – mondotta Medvegyev második évértékelő beszédében 2010-ben, és elismerte, hogy Oroszországot a válság éppen elmaradottsága miatt a többi országnál keményebben érintette. Modernizációs reformjavaslatai azonban megmaradtak az általánosság vagy az ígéretek szintjén – akár az elektronikus kormányzásról, akár a választási rendszer demokratizálásáról vagy a korrupció elleni harcról volt szó. Folyamatosan az ország gyökeres átalakítását követelte – Oroszország azonban ettől semmit sem változott. Pedig a változásra egyre inkább lett volna igény: az intézményesült korrupció – az erőszakszervek korrupciója – már a vállalkozásokat és a gazdaságot is egyre inkább gúzsba kötötte.

A Medvegyev és Putyin közötti tényleges viszony, illetve Medvegyev valódi szándékainak és lehetőségeinek elemzését az is megnehezítette, hogy közben az elnök és a miniszterelnök csapata többször is látványosan összeesetett. Ezen aztán a világsajtó alaposan elrágódott. Otthon, Oroszországban azonban igazából sohasem vették ezt olyan komolyan, inkább a politikai harc imitációjának, egyszerű megtévesztő hadműveletnek tekintették, függetlenül attól, hogy a konkrét résztvevők talán komolyan gondolták, amit éppen mondtak.

A kettős hatalom látszata külpolitikai szempontból is kifejezetten hasznosnak bizonyult Oroszország számára. Barack Obama amerikai elnökkel például a „liberális” Medvegyev sokkal könnyebben tárgyalt, mint Putyin tehette volna, de kisebb jelentőségű konkrét ügyekben is lehetett ezzel manőverezni. A dupla fejű orosz sas két feje például eltérő szöveget mondott Líbia bombázásával és Moammer Kadhafi megdöntésével kapcsolatban. Ennek a kettős beszédnek volt is külpolitikai hozadéka: Medvegyev és Oroszország nyugati reputációja javult, miközben az arab világban nem csökkent Moszkva tekintélye – viszont nőtt az olajár. Putyin keménykedése befelé pedig garantáltan népszerű: az oroszok mindig szívesen hallják, ha valaki azt mondja, hogy ő bizony nem fekszik le a Nyugatnak, ezekkel az amerikaiakkal, európaiakkal jobb óvatosnak lenni.

A reformok és a változások bejelentése, majd lebegtetése lényegében csak az elégedetlenek leszerelését és egyúttal a nemzetközi mozgástér kiszélesítését szolgálta, ennyiben utólag ügyes húzásnak minősíthető. A kettős beszéd másutt is előszeretettel alkalmazott technikájának, valamint a jó rendőr, rossz rendőr felállásnak is rengeteg előnye van. De csak taktikai előnye. Mert Oroszország alapvető távlati problémáit nem sikerült megoldani, sőt a rendszer konzerválásával Putyin lényegében beprogramozta a stagnálást, a további hatalmi gyengülést,

és ezzel éppen legfontosabb céljainak elérését tette lehetetlenné.

A hatalommegőrzés bája

Oroszországban a hatalom megtartása – és a választások megnyerése – nagyjából technikai kérdés. Nem is egyszerűen arról van szó, amit már (állítólag) Sztálin is megfogalmazott, hogy nem az a fontos, ki hány szavazatot kap, hanem hogy ki számolja a szavazatokat. Többnyire már a választás előtt eldőlnek a dolgok: akik nem a Kreml által kitalált, engedélyezett és ellenőrzött vagy legalábbis megtűrt pártokhoz tartoznak, azokat az adott helyzetre szabott törvényekkel vagy adminisztratív eszközökkel megfosztják az indulás lehetőségétől, esetleg már be sem jegyzik őket. Így szorították ki a dumából és a legális politikai életből az orosz demokratikus ellenzéket. A hatalom alsóbb szinteken sem szégyenlős. 2009-ben például a moszkvai helyhatósági választásokon a fővárosi választási bizottság roppant egyszerű és hatékony módszerrel élt: érvénytelennek minősítette a hatalom által nem kedvelt jelöltek ajánlóívein szereplő aláírások többségét.

Az ilyen kreatív eszközök azonban még mindig viszonylag humánusnak számítanak. Oroszországban ugyanis komoly hagyománya van a mindenfajta rendű és rangú ellenfelek fizikai megsemmisítésének. Ha csak a szovjet időkig megyünk vissza, Sztálin politikai riválisai közül gyakorlatilag senki sem halt meg ágyban, párnák közt, természetes halállal. A politikai merényletek, a hatalom által megbízásba adott vagy tolerált gyilkosságok azóta is elég gyakoriak, a külvilág inkább csak akkor figyel fel rájuk, ha egy-egy akciót külföldön hajtanak végre. A publikum megszokta, hogy a politikai leszámolás legmegbízhatóbb eszköze a kellemetlen ellenfél likvidálása. Egy ilyen ellenfél lehet polgárjogi harcos vagy újságíró is – mint Anna Politkovszkaja, akit éppen Putyin születésnapján lőttek le. A legnagyobb botrányt azonban egy külföldre menekült volt titkosügynök megölése váltotta ki: Alekszandr Litvinyenkóval ugyanis egy hatalmas adag és méregdrága sugárzó anyag: polónium végzett, még hozzá Londonban. És a nyomok egyértelműen orosz titkos ügynökökhöz vezettek. Moszkva ugyan sohasem ismerte el, hogy ő állna az akció mögött, de azért kicsit árulkodó jel, hogy a Putyin személyes ellenfelének számító, kellemetlen Litvinyenko feltételezett gyilkosa később az orosz állami дума képviselője lett.

Amúgy pedig „az ellenséggel nem teketóriázunk” mentalitás végighúzódik nemcsak a csecsen háborúkon, hanem az egész kaukázusi konfliktuson.

Putyin szerint a világ

Az orosz külpolitika meglehetősen egysíkú vagy inkább kétsíkú. Egyrészt meg akarja őrizni azokat a maradék nagyhatalmi pozíciókat, amelyeket mint az Egyesült Államokkal egykor egyenrangú atomhatalom megszerzett magának. Ez – tehát a nukleáris elrettentés – az egyetlen terület, ahol Oroszország legalább az „állagfenntartást” megkísérli, hiszen lemaradása a hagyományos fegyverzeteknél immár behozhatatlan. Szakértők szerint az orosz hadsereg vagy flotta komolyabb stratégiai feladat ellátására már hosszú ideje nem képes. A másik központi törekvés arra irányul, hogy a volt szovjet térségen belül vezető szerepet játszasson.

Putyin és a mai orosz elit szemében az egykori birodalom még mindig prioritást élvez, aki ennek megmentése, konzerválása, feltámasztása érdekében valamilyen gesztust tesz, annak szinte mindent megbocsátanak, és ha éppen szükség van rá, hosszú ideig ki is tartják. Ezt

szinte már burleszkbe illő módon mutatja a Belarusszal, pontosabban Alekszander Lukasenko elnökkel kialakított viszony. „Európa utolsó diktátora” többször is meglehetősen durván becsapta, megsértette és nevetségessé tette a moszkvai vezetést, sőt ennél messzebb is ment a zsarolásban, például elzárta az országán áthaladó nemzetközi olajvezetékeket. Moszkva sokat és sokáig tűrt, néha persze egészen kemény verbális válaszokat adott, sőt komoly gazdasági ellenlépéseket is kilátásba helyezett, de aztán valahogy mindig megbocsátott: Lukasenko ugyanis végül nem „állt át” a Nyugathoz – főként azért nem, mert ahhoz le kellett volna mondania antidemokratikus hatalomgyakorlásáról. Ehelyett meglehetősen rendszerességgel valamilyen, az oroszok számára kedves lépéssel – politikai valuta- vagy vámunióval hitegeti őket. És az orosz vezetés ezt tűri, sőt hatalmas pénzekkel jutalmazza: Putyin egyszer elmondta, hogy a kedvezményes olaj- és gázáron meg egyéb segélyeken Minszk több mint tízmilliárd dollárt keresett. Adni meg vajmi keveset adott érte.

Putyin egyébként 2007-es, nagy vihart kavart híres müncheni beszédével csak kimondta azt, amit a moszkvai elit mindig is gondolt, és amiben az alaposan visszanyesegedett orosz nagyhatalmi érdekek szempontjából alighanem igaza van: Oroszországot a Szovjetunió felbomlása óta folyamatosan szorították vissza minden világpolitikai szintéren, sőt saját térségében is – a NATO és az amerikaiak folyamatosan léptek át egyre újabb Rubiconokat. Először arról volt szó, hogy a volt szovjet utódköztársaságokba nem nyomul be az atlanti szövetség. A Baltikumba azonnal benyomult, és utána megkezdődött Oroszország bekerítése: itt nemcsak Grúziáról van szó. Amerikai katonai bázisok voltak Üzbegisztánban, vannak Kirgíziában, az amerikaiak háborúznak Afganisztánban (még ha a tálibok féken tartása az oroszok érdeke is), miközben Romániában, sőt Bulgáriában is katonai bázisok létesülnek, Azerbajdzsánban is érezhető az amerikai katonai jelenlét. Grúziát amerikai katonai szakértők készítették fel amerikai katonai felszereléssel a dél-oszétiai kalandra. A különböző színű forradalmak eléggé sokfélék voltak, és igazából sehol sem tűnnek az évek múltával igazán sikeresnek, de egyvalamit mégiscsak elértek: az orosz határok mellett a Nyugat felé orientálódó és nemritkán oroszellenes rendszerek jöttek létre. Ehhez jönnek még az amerikai rakétapajzs-tervek, amelyeket Moszkva az eddig működő kölcsönös elrettentés, vagyis Oroszország atomhatalmi státuszának felszámolása irányába tett lépésnek tekint. Putyin tehát csak az állandó hátrálást akarja végre megállítani, szeretné valahol megvetni a lábát, ahonnan már nem kell újabb pozíciókat, területet feladnia. Függetlenül a néha harcias moszkvai retorikától, enyhe túlzás az oroszok agresszivitásáról, terjeszkedési törekvéseiről beszélni. Erejük sincs ehhez, még a dél-oszétiai és abháziai status quo fenntartása is politikailag és gazdaságilag rendkívül költséges háborúba került, a végeredmény pedig hosszú távon egyáltalán nem tűnik megnyugtatónak.

A fel-fellobbanó Nyugat-ellenesség, a birodalmi fantomfájások igazából nincsenek összefüggésben az orosz demokrácia sorsával. Oroszország visszaszorítása (Putyin szerint térdre kényszerítése) akkor is vígan folyt, amikor Jelcin és vele a „nyugatosok” irányították Oroszországot. Vagyis hiába mondják azt a nyugati demokráciák, hogy az Oroszországgal szembeni gyanakvást és kvázi ellenséges fellépést a demokráciahiány, a bizánci típusú politizálás külpolitikai logikájától való félelem igazolja: Moszkva gyakorlatilag ugyanazt kapta jutalomként, mint később büntetésként. Oroszország már csak azért sem igyekszik a Nyugat keblére omolni, mert ha akarna, sem tudna a Nyugat része lenni. A Nyugat maga sem vágyik erre. Így aztán a mindenkori demokraták számára inkább hendikep a nyugati politikusok verbális támogatása – nagyon könnyű őket Nyugat-bérencként, a külföld ügynökeként „eladni” az erre amúgy is igen fogékony orosz közvéleménynek.

Ugyanakkor minden retorikánál és nagyhatalmi álmodozásnál erősebbek a realitások. Az amerikai–kínai vetélkedésen Oroszország – ha ügyes – kereshet valamit. Legalábbis esélye van arra, hogy a feltörekvő Kína és a pozícióját védő USA is inkább csak semlegesítésre

törekedjen. Fjodor Lukjanov, az ismert külpolitikai elemző pedig úgy látja, hogy az orosz diplomácia újabban egyre inkább átveszi a kínaiak pragmatikus megközelítési módját: „Ha valami nem érint minket közvetlenül, akkor egyáltalán nem kell állást foglalni.”

Pártpropagandisták Gucciban

„Milyen műsorvezetők maguk? Fogalmuk sincs a szakmáról, hogy merészelnek nekem ilyen kérdéseket feltenni, és ráadásul még kételkedni profizmusomban? A tévéprogramjukkal együtt el fognak tűnni a képernyőről” – így fenyegetőzött a szentpétervári városi дума gazdasági bizottságának elnöke, miután egy élő tévéadásban kellemetlen kérdéseket tettek fel neki. A főhivatalnok egyúttal a népet is leváltotta volna: egyszerűen barmoknak nevezte azokat a betelefonáló nézőket, akik a kiadott győzelmi jelentéseket megkérdőjelezve, a munkanélküliség vésszes növekedéséről próbáltak tőle megtudni valamit. Mindezt persze már nem az adásban, hanem a kamerák kikapcsolása után tette, amikor magából kikelve felelősségre vonta a szerinte ellenzéki, sőt ellenséges tévéseket. Akiket egyértelműen azzal fenyegetett meg, hogy érvényesíti befolyását, és kirúgatja őket a kormányzathoz közel álló részvényesekkel.

„Maguknak fogalmuk sincs, micsoda kapcsolataim vannak. És különben is, ha kedvem támad rá, megveszem magamnak az egész tévéadót” – üvöltözött a hivatalnok. Mindez egyáltalán nem rendkívüli esemény: a hatalom birtokában a köz szolgái Oroszországban ennél cifrább dolgokat is megengednek maguknak, és a televíziók – egy-két mutatóban megmaradt műsor és szerkesztőség kivételével – bizony jobb híján túrikk, sőt gabszulálnak.

Ezúttal azonban a hangrögzítők valahogy bekapcsolva maradtak, és a műsor szerkesztője eljuttatta a felvett hanganyagot a városvezetéshez, és ami ennél sokkal döntőbbnek bizonyult: a sajtóhoz. Az ügyet többé nem lehetett elkenni, a helyi hatalom magáról megfélemlített képviselője bocsánatot kért. Pedig méltatlankodása érthető volt: Oroszországban a média – legalábbis a televíziók – „kézben vannak”, az igazán nagy tömegekhez eljutó információt gondosan megszűrik, a hatalommal nem lehet packázni, a szabad sajtó nyolcvanas években kiszabadult szellemét visszaszuszakolták a palackba, működik az agitprop, léteznek – és napról napra frissülnek, aktualizálódnak – a listák a televízióban feldolgozható témákról és megszólaltatható személyekről. Mindehhez teljes államosítás sem kellett, elég volt a nagy tévécsatornákat megfelelő, megbízható vállalkozók vagy vállalatcsoportok kezébe juttatni. Pedig a jelceni időkben a televíziók gyakorlatilag mindenről és mindenkiről beszámoltak: minden nagyobb gazdasági (és ezzel politikai) érdekcsoport kezében volt egy komoly adó, és a konkurencia stiklijeit kéjjel megszégyenítette. A saját disznóságokról persze nem nagyon beszélt – de hát arra ott volt a másik tévé.

Mára a televíziókban a sajtószabadság gyakorlatilag megszűnt. *„Az orosz állami televíziók egyre jobban visszasüllyednek az egykori szovjet propaganda világába. Persze formailag minden teljesen más, modern, de a mélyről jövő agitációs tűz és az ellenségkeresés legyűrhetetlen kényszere mégis nagyon ismerős. Az Oroszország Anyácskára törő titkos összeesküvők meg a külföldi kritika mögött álló, áskálódó emberjog-védők képe akár egy szovjet propagandaműsorból is származhatna. Pedig ezt ezúttal nem kockafejű televíziós funkcionáriusok, hanem angyalarcú, ifjú titánok adják elő Gucci öltönybe és Dolce és Gabbana ruhákba öltözve. Hogyan került egy mai, harmincéves televíziós agyába ez a sok múlt századi, még születése előtti sztereotípiák és fordulat?”* – kérdezi Szlava Taroscsina tévékritikus. A választ érdekes módon nem csupán a hatalom, hanem a publikum igényeiben is látja. Mint mondja, az orosz közönség még mindig vevő a primitív és durva propagandára – ha elég sokszor hallja ugyanazt.

Putyin sohasem kerül országon belül olyan helyzetbe, hogy nyilvánosan vitatkoznia kelljen politikai ellenfelekkel, vagy igazán kemény kérdéseket kelljen az újságíróknak megválaszolnia. Nem mintha ezt nem tudná megfelelően megoldani – a külföldi újságírók vagy a nyugati politikusok sokszor tesznek fel neki cenzúrázatlan és tiszteletlen kérdéseket, és ilyenkor általában ügyesen, profi módon érvel. Hazai pályán viszont nincs ilyen kihívás – az összes többi nyilvános szereplő feje felett éteri magasságokban lebegő elnök nem állhat le senkivel egyenrangúként vitázni. Ezt nem is annyira a vitától való félelem, mint inkább a kialakított imázs tiltja.

A lapok a médiához képest nagyobb szabadságot élveznek, de ezeket csupán egy szűk réteg olvassa: a hivatalos közlönyként is működő Roszsijszkaja Gazeta példányszáma napi 185 ezer – egy 140 milliós országban. A 130 ezres Izvesztija is lényegében csak az értelmiséghez jut el, ettől függetlenül a lapot, mint sok más újságot, többször is megrendszabályozták. Ennek ellenére a komoly országos lapok kifejezetten színvonalasak – lényegében mindent meg lehet belőlük tudni. A probléma csupán az, hogy a nagyközönséget nem érik el. A szintén 130 ezres kitűnő Kommerszant például magyar viszonyok között egy hétezer példányban megjelenő napilapnak felelne meg. Igaz, ezek a lapok, bár elemzéseikben igen alaposak és bátrak, egyfajta határt sohasem lépnek át, néhány „rendszerbetűt”, például Putyin személyes vagyonának és strómanjainak kérdését nem bolygatják, és az igazán kemény tényfeltáró újságírást, a hatalmat átszövő korrupció leleplezését is átengedik a harcos ellenzéki orgánumoknak. Konkrétan a Novaja Gazetának, vagy a New Times című hetilapnak. Illetve vannak átmenetek: a Moszkovszkij Komszomolec, amely a főszerkesztő tulajdonában van, nagy példányszámú és kifejezetten bátor is – de színvonalától függetlenül bulvárlapnak számít és ezért némileg más helyzetben van, mint a többiek.

Ám az újságírás, különösen az ellenzéki újságírás Oroszországban nem életbiztosítás: a Novaja Gazetának öt munkatársát gyilkolták már meg.

Oroszországban egyetlen újságíró-gyilkosságot sem derítettek fel teljes mértékben. Pedig az utóbbi két évtizedben évente átlag 14 újságírót öltek meg. Közülük sokuk ügyében eléggé nyilvánvaló a csecsen vagy a szélsőjobb, fasiszta szál is. A feltűnően sokáig megtűrt rasszista, nemzetiszocialista vagy egyszerűen szkinhedbandák ugyanis módszeresen vadásztak ideológiai ellenfeleikre és a tényfeltáró újságírókra, akik nemritkán egyszersmind a hatalom számára is kellemetlenek voltak.

Az újságírók megölése vagy megveretése mögött néha helyi konfliktusok, érdekelletétek állnak. Oleg Kasint, a Kommerszant munkatársát két férfi megvárta a háza előtt, és rudakkal módszeresen szétverték a száját, eltörték az ujjait és a lábát. Hogy ne dolgozhasson, ne üthesse az orrát kényes kérdésekbe – és főleg, hogy a többiek tanuljanak belőle. Máig nem lehet tudni, hogy egy szélsőjobboldali csoport vagy a Moszkva melletti Himki város polgármestere állt-e az ügy mögött. Az biztos, hogy a harmincéves Kasin nehezen feltérképezhető érdekeket sértett a himki erdőről meg az azon keresztül vezetett autószerződésről írt anyagaiban. A híres erdő miatt már sok újságírót, tiltakozót, környezetvédőt megnyomorítottak, megöltek, rájuk ijesztettek, letartóztatták őket.

Az újságíró vagy újság elhallgattatásának persze vannak kifinomultabb eszközei is. Néhány évvel ezelőtt például megszűnt az egyik legtekintélyesebb orosz hetilap, a Russzkij Newsweek, amely az amerikai laptestvér stílusát és szellemiségét próbálta képviselni Oroszországban. „Az okok tisztán gazdaságiak – nem voltunk nyereségesek” – bizonygatta a főszerkesztő, Mihail Fismann, akit azonban ezt megelőzően egészen furcsa támadások érték: az orosz rendőrök gyorsajtás miatt leállították, behívták a kocsijukba, megvárták, míg felajánlja az ilyenkor szokásos összeget, és közben mindezt titokban videóra vették. Aztán ez a furcsa rendőrségi

videó – egyéb kínos kalózképekkel együtt – megjelent az interneten, ahogyan az ellenzéki újságírók, vagy politikusok lejáratása esetén ez itt bevett szokás. Ez a *kompromat*, a kompromittáló adatok vagy hazugságok, kitalált történetek, hamisított képek, dokumentumok világa. Fénykorát a kilencvenes években élte, akkor még mindenki mindenki ellen használta, mára a módszer kicsit megkopott, hatékonyságát jórészt elvesztette, inkább csak figyelmeztetésként vetik be. Jelzésként, hogy foglalkozunk veled, hogy ellenlépésekre számíthatsz. Ideje, hogy visszafogd magad, nehogy valami komolyabb dolog történjen veled.

Az információs küzdelem természetesen áttért az internetre is. Többször is koncentrált támadás érte azokat a közösségi oldalakat, amelyeken például az immár politikai tényezővé vált ügyvéd, Alekszej Navalnij tesz közzé dokumentumokat a korrump hatalom stiklijeiről, a szerinte „csalók és tolvajok pártjának” nevezett Egységes Oroszország pártjáról. Hogy a blogja elleni elektronikus hadviselés mögött ki áll, az persze kideríthetetlen, de azért nem olyan nehéz kitalálni, melyik szervezet az, amely napi több ezer dollárt is áldoz azért, hogy a bloggerek ne tölthessenek fel a kormányzatra nézve kompromittáló adatokat, elemzéseket a közösségi oldalakra. Egy ilyen támadás elől ugyan viszonylag könnyű kitérni, a blogokat át lehet tenni más szerverekre, címekre is, de hát éppen ez a cél: hogy az adott oldal szűnjön meg gyűjtőhelyként funkcionálni, mindenki térjen ki valahová máshová, és ezzel a közösség atomizálódjon.

Biznisz, á la Russe

Mennyire korrump Oroszország? Meglehetősen. A Transparency International szerint ez a világ legkorruptabb nagy gazdasága, s besorolása egy szinten van Azerbajdzsánéval, Belaruszéval, Togóéval, Kelet-Timoréval és Mauritániáéval. Ezen az sem változtat, hogy 2011-ben javított valamit pozícióján, és a vizsgált 182 ország között a 154. helyről a 143.-ra jött fel. A korrupció *mértékénél* fontosabb azonban a korrupció *jellege*. Sok ország vezető rétege korrump, de személyes tapasztalataim alapján is elmondhatom, hogy az eredmény nem mindig ugyanaz. Kínában például a kenőpénz a gazdaság működésének elengedhetetlen része – de valóban olajozza, mozgásban tartja a gépezetet. Ha fizetsz, mindenki mosolyog, az akadályok elhárulnak, az ügyek mennek, mint a karikacsapás. Oroszország más, kiszámíthatatlanabb. Itt előfordul, hogy fizetsz, és nem igazán történik semmi, vagy a pénzt átvevő továbbra is barátságos, szemtelen, sőt vérszemet kap, és még többet követel. Talán azért van ez így, mert a korrupció nem igazi munkakultúrára épül rá. A kínai úgy tartja, hogy csak keményen dolgozni, igyekezni, illetve tanulni kell, és annak előbb-utóbb meglesz az eredménye. A korrupció ezt persze alaposan torzítja, de a szemléletet magát nem szünteti meg. Az oroszok többsége viszont még mindig abból indul ki, hogy munkából meggazdagodni, igazán sikeresnek lenni nem lehet. Az állami korrupció ezen a talajon aztán gyakran gúzsba köti a gazdasági fejlődést.

Az orosz kapitalizmusban politika, közszolgálat és üzlet összeolvad, és ez még a nyitott szellemű, nyugati stílusú vállalkozókat is gyakran kényszerpályára állítja. Sok ilyen botcsinálta politikussal találkoztam. A Bajkál menti Lisztvjanka település polgármestere például eredetileg csak üzletasszony akart lenni, de hamar rájött, hogy egyszerűbb, ha átveszi a közigazgatást is. Ma ő a helyi idegenforgalmi vállalatnak és gyakorlatilag ott helyben mindennek a tulajdonosa, és megválasztása után nem sokkal természetesen belépett az Egységes Oroszország pártba. Egy nagy szibériai szénbánya egyik menedzserét egyszer megkérdeztem, hogy szenvedélyes műszaki ember létére miért vállalta el a bányától függő város láthatólag kényelmetlen polgármesterségét. „A cég utasított erre, de a város számára is sokkal egyszerűbbek így a dolgok, hiszen pénz, beruházás, bármifajta segítség eleve csak a bányából jöhet, a kommunális terveket pedig összehangoljuk a bánya igényeivel és lehetőségeivel” – mondta emberünk. Aki szintén belépett a kormánypártba – ezzel biztosította hivatali tevékenységének

hátszágát és a vállalat érdekeinek érvényesítését. Más kérdés, hogy a központ néha kér is valamit: például megfelelő választási eredményeket vagy bizonyos üzletemberek „helyzetbe hozását”.

Az igazán nagy üzletekről azonban a főnök maga gondoskodik. Létrehozta az új „putyini” oligarchagárdát és oligarcharendszert, amely – mint minden titkosszolgálati konstrukció – átláthatatlan. Persze a bonyolult álcázó megoldások ellenére a lényeg egyszerű: az állami olcsón ad el megfelelő cégeknek (és embereknek), illetve drágán vásárol tőlük. Így a „jó oligarchának” számító Roman Abramovics 2005-ben feltűnően jó áron, 13,1 milliárd dollárért adta el a Gazpromnak olajvállalatát a Szibnyeftet – hogy ezzel a rengeteg pénzzel aztán pontosan mi lett, azt nehéz követni, mint ahogy azt sem lehet teljes biztonsággal tudni, hogy Abramovics kizárólag saját zsebre dolgozik-e.

Ugyanakkor a Gazprom nemcsak vesz: profiltisztítás címén könnyedén megvált leányvállalatait, például a Gazprombank és a Gazprommedia részvényeitől, és az ilyen ügyleteknél valahogy mindig Putyin barátai, ismerősei, sőt esetenként rokonai kerülnek nyerő pozícióba. Így nőtte ki magát óriássá a szentpétervári Roszija Bank, amelyet egy régi bizalmas jó barát, Jurij Kovalcsuk irányít.

Egy másik barát és volt kolléga, Gennagyij Timcsenkó a világ negyedik legnagyobb olajtrédércégének, a Gunvornak a társtulajdonosa. Itt aztán minden összejött: a titokzatos Timcsenkó finn állampolgár, a céget Cipruson jegyezték be, és Genfben vannak az irodái (és számlái) – viszont a Rosznyeft, a Szurgutnyeftyegez, a Gazprom valamiért kizárólag rajta keresztül exportál a világpiacra olajat. Vagyis minden orosz olajdollárból lecsíp (valakinek) valamennyit. A WikiLeaks-anyagokból egyébként kiderült: a moszkvai amerikai nagykövetség személyesen Putyint tartja a Gunvor (társ)tulajdonosának.

Ugyancsak megbízható barátok kezében lévő közvetítő cégek bonyolítják le a jelentős orosz fegyverexportot – mindenekelett az arab világba. Egyéb világpolitikai és stratégiai szempontok mellett ez is szerepet játszhat abban, hogy az orosz külpolitika néha feltűnően nehezen engedi el a komoly kuncsaftnak számító közel-keleti diktátorok kezét. Közben persze rendületlenül folyik a korrupció elleni harc. A Dmitrij Medvegyev által indított korrupcióellenes kampány két éve alatt, 2010–2011-ben 255 ezer ilyen bűncselekményt lepleztek le. Csak nem mindig lehet tudni, hogy az ezen a téren elért sikerek a nyomozó hatóságok növekvő eredményességét vagy inkább a korrupció általános elterjedését mutatják. Azzal az adattal sem nagyon lehet mit kezdeni, hogy 2011-ben több mint háromszorosára nőtt a vesztegetések átlagos összege. Az orosz belügyminisztérium szerint ugyanis az ilyen bűncselekmények során átlagban 236 ezer rubelt (7866 dollárt) adtak. Az igazán nagy és a hatalom belső köreihez kapcsolódó ügyek ebben aligha vannak benne.

Az orosz gazdasági élet egyébként a korrupció mellett számos egyéb „vadkeleti” vonást is mutat: mindennapos az erőszakos vállalatfoglalás, a konkurensok szintén erőszakos „kiiktatása” és egyáltalán minden trükk és módszer, amely gyorsan sok pénzt hoz.

Nem teljesen tiszta Oroszországban a bankszféra sem: 1039 bank van bejegyezve, és ebből az első kétszáz birtokolja az eszközök 94 százalékát – a többi nyolcszáznegyven osztozik a maradék hat százalékon. A központi bankfelügyelet, illetve a központi bank már régen szeretne valami tisztogatást végrehajtani – hiszen ezekben a pénzintézetekben a pénzmosástól kezdve a számlacsálásig a legkülönbözőbb bűncselekmények előfordulnak. Néhány éve az egyik ilyen kisebb bankár bérnyilkosokat fogadott fel, akik megölték a központi bank elnökhelyettesét, mert az nem akarta meghosszabbítani a gyanús ügyekkel foglalkozó pénzintézet működési engedélyét.

Az igazán nagy ügyek persze nem a kis és nem is a nagy bankokban folynak. A külföld is leginkább az állam vagy az elnök, illetve a titkosszolgálatok váratlan húzásaitól tart. Az évente megrendezett nemzetközi befektetési konferencián még tavaly is kíméletlenül Putyinnak szegezte a kérdést az egyik nagy nyugati befektetési alap képviselője: mi a garancia arra, hogy a Hodorkovszkij-ügy, a Jukosz esete nem ismétlődik meg? Amire az akkor még éppen miniszterelnök úgy válaszolt, hogy a Jukosz különleges eset, ott nemcsak adócsalásról, hanem egyéb bűnügyekről is szó volt – és a jelenlévőket semmi ilyesmi nem fenyegeti. A hallgatóság bólogatott, de nem tűnt túl lelkesnek. Az üzleti szféra általában nem felejt el a politikusok csínytevéseit. Igaz, nem is túl finnyás, ha valahol extraprofit kecsegtet. Márpedig Oroszország irdatlan nagy piac, hatalmas lehetőségekkel és főként rengeteg ásványkincessel – csak egy kicsivel nagyobb jogbiztonság és megbízható, független bíróságok lennének...

Rabtermelés kenőpénzzel

Az oroszok kétharmada szerint a bírák nem a törvények alapján ítélik meg, ráadásul kenőpénzeket fogadnak el. Az meg szinte magától értetődik, hogy az államhatalom – ha akar – bármikor beleszólhat az elvben független bíró döntéseibe. Ez a gyakorlat nemcsak a hagyományoknak, hanem – bármilyen furcsa – az orosz társadalom elvárásainak is nagyjából megfelel. Számomra a felméréseknek az az adata volt a leginkább mellbevágó, hogy Oroszországban csak negyven százalék gondolja úgy: a bíráknak mindenképpen függetlennek kell lenniük, majdnem ugyanennyien, a megkérdezettek 38 százaléka helyesnek tartja, ha az igazságszolgáltatás állami, kormányzati ellenőrzés alatt áll. Ha már úgyis korrumpáltak, akkor legalább a hatalomtól féljenek. Ebből annyi kétségtelenül megvalósul, hogy ha valaki látványosan szembeszáll a felső kéréssel vagy az adott bíróság központilag kinevezett elnökével, az hamar a szakmán és az igazságszolgáltatáson kívül találja magát. Érdekes módon a bíróság tekintélyének hanyatlását és a korrupciót még Putyin is ostromozta a bírák kongresszusán – igaz, ő ebből azt a következtetést vonta le, hogy a bírakat még erősebb kormányzati ellenőrzés alá kell vonni, és ennek fejében jobban meg kell fizetni őket.

Ám nem ez az orosz igazságügyi rendszer egyetlen sajátossága. Az ügyészség és a bírák viszonya kifejezetten bensőségesnek nevezhető – ezt jól mutatja, hogy akit egy ügyész a bíró elé visz, az gyakorlatilag biztos lehet az elítélésében: az orosz bíróságokon a bűnügyi pereknek mindössze 0,8 százalékában születik felmentő ítélet. Feltűnő, hogy ugyanakkor esküdtbíráskodás esetén ez az arány sokkal magasabb. Az utóbbi években próbálja is a hatalom visszaszorítani ezt a bíráskodási formát és egy sor fontosabb ügycsoportot, például a terrorizmussal kapcsolatos bűncselekményeket eleve nem lehet esküdtszék előtt tárgyalni. Érdekes ezzel kapcsolatban a legismertebb orosz elítélt Mihail Hodorkovszkij véleménye: *„Oroszországban a rendőrség, ügyészség, bíróság, ítélet-végrehajtás nem külön struktúrák, hanem egyetlen nagy RENDSZER, egy hatalmas üzem részei, és ez az üzem rabokat termel. Minden más termék, tehát egy felmentés itt selejtnek, hibának minősül. Formailag persze betartják a szabályokat – például a papírokat mindig minden érintettel aláírattják –, de már egy fontos bizonyíték simán eltűnhet – vagy egyszerűen nem veszik figyelembe. Az esküdtek viszont többnyire nem részei a rendszernek – ők egy véletlen, zavaró elem”* – véli Hodorkovszkij.

A szorgalmas bíróságok így aztán sorozatban gyártják az elmarasztaló ítéleteket, aminek következtében Oroszországban ismét dugig tele vannak a lágerek. Ez komoly társadalmi következményekkel jár: az orosz lakosság ijesztően nagy része megjárta valamilyen büntetés-végrehajtási intézményt, hogy aztán onnan kikerülve többnyire a semmibe hulljon – majd jó eséllyel ismét a lágerekben találja magát. A drákói ítéletek nevelő hatása nem látszik, az

újra-beilleszkedés szinte alig működik, most már a kormányzat is reformokon töri a fejét, például kétszáz elítélten már tesztelik az otthoni házi őrizetet lehetővé tevő elektronikus bilincseket.

Aki viszont még mindig a lágerben, a „zónán” tölti büntetését, az ne számítson XXI. századi börtönviszonyokra. És főként ne nagyon számítson az elítélten is megillető jogok betartására. Oroszországban még a börtönhalál sem nagy ügy – igaz, amikor az egy évig vizsgálati fogságban tartott 37 éves Szergej Magnyitszkij 2010 novemberében meghalt, abból azért nagy botrány lett. De főként azért, mert egy angol befektetési alap, az Ermitage Capital jogászáról volt szó, és a halála egyértelműen a nyomozók, börtönőrök, börtönorvosok lelkén szárad.

Az orosz bírakra nemcsak a helyi és a központi hatalom, hanem saját korrump hírük is erős nyomást gyakorol. „Félnek kiengedni az előzetesből valakit, félnek egy letartóztatást megtagadni, mert rögtön elkezdik róluk azt terjeszteni – egyébként a nyomozók is –, hogy a bírót megvesztegették” – mondja Anatolij Kucserena ügyvéd, a társadalmi kamara jogi bizottságának elnöke. Ennek levét aztán a mindenkori gyanúsítottak isszák meg: a szilavikkal gazdasági vitába keveredő orosz polgárokra továbbra is rendkívül gyorsan rácsapódik a börtöncella ajtaja.

Szilavikland

A „Szila”, az Erő emberei, tehát az erőszakszervek vezetői Oroszországban mindig kitüntetett szerepet játszottak. A nagyhatalmi lét legfontosabb, néha egyetlen attribútuma a történelem folyamán itt szinte rendszerektől függetlenül a hadsereg volt – a Szovjetunió erőn felül költött rá, bele is rokkant. De az orosz hatalom befelé is hagyományosan vagy inkább reflexből az erőre hagyatkozik, ennek segítségével tartja kordában polgárait. Többfajta rendőrség is működik, főként pedig titkos és kevésbé titkos biztonsági szolgálatok. Az ezekhez tartozó többféle típusú belügyi csapatok komoly katonai erőt képviselnek – válságkövetekben, például a Kaukázusban, inkább ezeket vetik be, nem a reguláris sereget. Aztán működik egy külön katasztrófavédelmi minisztérium – szintén jól képzett és jól fizetett állománnyal és szintén szigorúan katonai szervezetben. Inkább kuriózum, de jól tükrözi az orosz viszonyokat: a дума engedélyezte, hogy a Gazprom és az olajvezetékeket üzemeltető monopólium saját magánhadsereget szervezzen stratégiai fontosságú objektumai védelmére. Hogy egészen pontosan milyen fegyverek lehetnek, azt nem szabályozták.

A Putyin-korszak mindenekelőtt a titkosszolgálatok oroszországi uralmának korszaka. Nemcsak azért, mert maga Putyin is a Szövetségi Biztonsági Szolgálat (FSZB) vezetője volt. Olga Kristanovszkaja, a legismertebb elitkutató szerint a 2000-es évek elején igazi hatalomátvétel ment végbe, az összeomlott szovjet állam talán leghatékonyabb szervezetének tagjai eredeti feladatuktól teljesen idegen szerepkörben fontos pozíciókat foglaltak el – a közéletben, a politikai életben és persze a gazdaságban, a kultúrában, sőt a tömegtájékoztatási eszközökben is. Most ismét visszahúzódnak a második vonalba – a régiókban egyfajta komisszárokká válnak az egyes számú helyi vezető mögött.

Ha kizárólag a hatalmi, államigazgatási elitet vesszük, itt Putyin első elnökségének idején 55 százalék volt az erőszakszervekből érkezettek aránya. Ez időközben 20 százalékra csökkent, de a legfelsőbb szinten, a Kremlben a pozíciók jó része megmaradt – bár Medvegyev elnöksége idején az elnöki adminisztrációban a vezető posztok 63 százaléka kicserélődött, a szolgálatok még mindig 37 százalékot birtokoltak. Ugyanakkor ma már ez a folyamat lezárult, érezhetően megnőtt és tovább növekszik az üzleti életből jött káderek száma. Ez egyáltalán nem meglepő: a szolgálatok leghatékonyabb tagjai már régen átnyergeltek az állam

vezetésébe és a gazdaságba – és próbáltak ott megbirkózni a nem igazán rájuk szabott feladatokkal. Igazából ez Oroszország nagy drámája: korábban, a szovjet időkben az FSZB-előd KGB volt az egyetlen még nem szétrohadt, hatékony szervezet, amely az aggok házává vált politikai bizottság, tehát a hatalom számára pontosan felmérte és jelentette, hogy milyen állapotban van az ország, és milyen a pozíciója a világban. Ma ők a titkos politikai bizottság. Tehát saját maguknak kellene jelenteniük saját hibáikról, gyengeségeikről, netán korrupciójukról, és nincs aki speciális, független szakmai tudásával mögöttük állna. A szolgálatok legjobb emberei államvezetéssel, állami intrikákkal meg pénzcsinálással foglalkoznak – amihez viszont nem feltétlenül értenek.

Egy olyan rendszerben és szervezetben, amelyben a vezető iránti személyes lojalitás a legnagyobb erény, a gárda hamar felvizeződik – a jó rokon vagy jó barát nem okvetlenül jó szakember is. Márpedig Oroszországban Putyin dzsúdóedzőjétől egészen az egyetemi csoporttársakig, sőt telekszomszédokig sokan kaptak fontos vagy jövedelmező állást, hitbizományt. Első elnökségének végén Putyin ún. földije a hatalom legfelsőbb berkeiben 30 százalékot tettek ki. Vagyis gyakorlatilag minden harmadik vezető az ő személyes embere volt. Aztán ez az arány Medvegyev alatt 20 százalékra csökkent, de az igazi kulcspozitokhoz, főként Putyin szilovikjaihoz ő sem nyúlt.

Mindez nem véletlenül történt így: *„A kilencvenes évek vége felé a hatalmi elit emberei úgy vélték, hogy egy tekintélyelvűbb modell kedvezőbb lenne a számukra. Akkor már sem az oligarchák, sem a hivatalnoki elit nem volt többé érdekelt a szabad tömegkommunikációs eszközökben. A kormánnyal való együttműködés egyszerűbb, hatékonyabb módszereire, zártabb társadalmi struktúrára, zártabb államra vágytak. Úgy gondolták, így könnyebb pénzt csinálni. A titkosszolgálat és a titkosszolgálatok emberei erre a célra nagyon megfelelték”* – véli Andrej Szoldatov kutató, aki a mai FSZB-t, a hírhedt és rettegett szovjet KGB-nél lényegesen erősebbnek és önállóbbnak tartja. *„Bármilyen nagy hatalmú volt a KGB, felelősséggel tartozott a kommunista pártnak. Ma az FSZB szinte korlátlan szabadsággal rendelkezik. Sem a pártnak, sem a parlamentnek, sem a közvéleménynek nem felel – még a Kremlnek is csak alig –, hiányoznak a megfelelő ellenőrző mechanizmusok. Egy teljesen átláthatatlan és áthatolhatatlan rendszerré vált. Ráadásul közben megjelent a terrorizmus is, és az FSZB az új kihívásokra nagyon kegyetlen módszerekkel: emberrablásokkal, gyilkosságokkal válaszol – ami egy jogállamban megengedhetetlen.”*

Közben a korrupció, a szakmai szempontok háttérbe szorulása lassan éppúgy szétzülleszti az összes erőszakszervet, ahogy ez Afganisztánban, majd a csecsen háborúk idején a hadsereggel történt. A rendőrrel – különösen a közlekedési rendőrrel – az átlag orosz fel sem tételezi, hogy ne lenne korrupció. Eleve úgy van az egész rendszer kitalálva, hogy a járőr legalábbis részben önellátó legyen. A ruha, a cipő, sapka sokkal gyorsabban elkopik, mint a kihordási idő, a szolgálati kocsit általában maguk szervizelik, mert ha a rendőrségi szerelők kezébe kerül, akkor abból mindent kilopnak, meg szétesik. A benzin egy részét is ők veszik, plusz a fizetés alacsony. Így aztán szó szerint rákényszerülnek, hogy korrupcióból, kenőpénzből éljenek. Amiből persze elsősorban nem ők élnek jól, hanem a főnökeik. A Moszkovszkij Komszomolec című bulvárlap riporterei hosszú ideig kutakodtak, és arra az eredményre jutottak, hogy egy rendőrnek egy műszak után olyan 20-35 ezer forintnak megfelelő összeget kell a főnököknek leadnia. Az e feletti bevétel az övé marad. Ezért aztán a moszkvai közlekedési rendőr feltűnően nem foglalkozik a forgalommal. Felőle lehet dugó, parkolhatnak három sorban a kocsik egy főútvonalon – nem érdekli. Ott áll száz méterrel arrébb, egy olyan ponton, ahol könnyen leinthezi az autókat, és le is inti őket, függetlenül attól, hogy csináltak-e valamit, vagy sem. Aztán megnézi a papírokat, és mindig talál valami szabálytalanságot.

A korrupció elleni harc egyre költségesebb lesz. Moszkvában például minden járóautóba videokamerát szerelnek, amely azonban nem a forgalmat, hanem a rend őreit tartja szemmel. Eddig ugyanis a rendőrök előszeretettel bonyolították le az ügyfél megkopasztását a rendőrségi autóban. Az állandó videomegfigyelés mellett majd nem mernek saját zsebre pénzt kérni a szabálytalanságon kapott autóstól. Legalábbis a rendőrökocsiban nem – gondolta az ötletgazda. A korrupció elleni harcnak ez a formája azonban nem tűnik túl hatékonynak. A totális bekamerázással legfeljebb a megvesztegetés helyszíne változik, de a megvesztegetés maga alig. Az autósok majd a saját kocsijukból kiadott papírok közé teszik a pénzt. Volt aztán olyan kampány is, amikor az autósokat akarták a kenőpénz-adásról leszoktatni, és egy szerencsétlent el is ítélték, miután videóra vették, amint szokás szerint fizetett. De ebből hatalmas felháborodás lett, az autósok tüntettek, a többség meg szépen elvetette az ötletet.

A rendőrség furcsa állapotát egy-két nagyobb botrány is jól mutatja. Moszkva Caricino kerületének rendőrfőnöke például nem volt elmebeteg, csak részeg és valamiért dühös: először az utcán, majd egy szupermarketben válogatás nélkül tüzet nyitott mindenkire, aki az útjába került. Három embert megölt, és hatot súlyosan megsebesített. Ami feltűnő: a személyiség- és viselkedésminta, amely ezt a fiatal rendőrt jellemezte: 31 éves volt, és kerületi rendőrkapitány, egy magas rangú rendőrtiszt fia, kiváló kapcsolatokkal a rendőri klánon belül, ahol többnyire mindent elnéztek neki. Pedig több botránya is volt – mindet elsimították. És egyre inkább meggyőződésévé vált: ő a testület tagjaként mindent megengedhet magának, semmilyen szabályt nem kell betartania. Büntethetetlen, védeltséget élvez. A gyilkosságokat egyébként egy olyan pisztolylyal követte el, amelyet köröztek. Később kiderült: a kapitányságon szabályos fegyverkereskedelem folyt bűnözőktől lefoglalt vagy isten tudja, honnan szerzett fegyverekkel.

Extrém eset, de nem egyedi, – sok hasonló botrány volt, azokról az esetekről nem is szólva, amikor vallatás közben meghal valaki. Vagy egyszerűen lelövik. Ez a lövöldözős botrány azonban – ráadásul a fővárosban – túl nagyot szólt: az elnök utasítására leváltották a moszkvai rendőrfőnököt, egy ideig mindenki a rendőrség átszervezéséről beszélt, sőt végül a nevét is megváltoztatták: a szovjet idők idéző miliciából policia lett.

Ám a cég továbbra is védi embereit, akikkel amúgy sem ajánlatos ujjat húzni. Még az a szerencse, hogy az erőszakszervek hagyományosan egymással sincsenek jóban, és titkos háborúkat vívnak egymás ellen.

Végül néhány következtetés pontokba szedve, melyek az orosz *vertikál*, a putyini rendszer kialakulásának sajátos, gyakorlatilag megismételhetetlen körülményei.

1. A putyini modell mélyen gyökeredzik az orosz (és szovjet) történelmi hagyományban, a több évszázados önkényuralmi reflexekben, hiányzik egy igazi, liberális, polgári világkép és minta.
2. Oroszország önálló világ, önálló entitás, nem tagja semmilyen demokratikus vagy egyéb értékközösségnek. Saját érdekein kívül senkire és semmire nem kell tekintettel lennie.
3. Még mindig nukleáris nagyhatalom, amely döntő befolyást gyakorol a körülötte lévő térségre.
4. A külföldi tőke – a rendszer minden kellemetlen, sőt néha ijesztő vonása ellenére – nem kíván lemondani a hatalmas, 140 milliós piacról és a csábító beruházási lehetőségekről.
5. Az orosz GDP a magyar bruttó hazai termék tizenkétszerese, a jelentős belső erőforrásokra támaszkodó gazdaság az ország mai autoriter működési formájában is évi 4-5 százalékkal növekszik.

6. Főként pedig: óriási szénhidrogén- és nyersanyagkinccsel rendelkezik, amelyből egyelőre finanszírozni tudja a politikai rendszert, a hatalmi gépezetet és a társadalom viszonylagos nyugalomához szükséges minimális életszínvonalat.

Tetszik

7 ember kedveli. Legyél te az első az ismerőseid közül!

Kapcsolódó írások:

1. **Nemes Gábor: Durákia – Dióhéj-történelem** Oroszországnak két nagy szerencsétlensége van: dárogi i duráki” – az...
2. **Szelíd szecesszionisták – Alfred Bosch-kal beszélget Nemes Gábor** Alfred Bosch ma a Katalán Köztársasági Baloldal frakcióvezetője a madridi...
3. **Nemes Gábor: Menekültek és politikusok** Nemes Gábor Menekültek és politikusok Grúziai riport Az írás...
4. **Nemes Gábor: A Kaukázus diszkrét bája** Nemes Gábor A Kaukázus diszkrét bája Dagesztáni riport Dagesztán,...
5. **Dr. Nemes János: Alamizsna** Dr. Nemes János Alamizsna “Esetleges csalódásuk ellensúlyozásaként” (A történet...

Cimkék: **Nemes Gábor**